

Т. В. Новікова,

Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича, м. Чернівці

ПЕРЕКЛАД ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ КРИЗЬ ПРИЗМУ ТЕОРЕТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У статті розглянуто класифікації проблем перекладу фразеологізмів, засвідчені в сучасному перекладознавстві, зокрема В. Виноградовим, А. Федоровим, О. Куніним та ін. Проаналізовано види фразеологізмів (лексичні, предикативні та компаративні фразеологізми) і способи їх перекладу (еквівалентний переклад, калькування, дослівний переклад, описовий переклад та ін.), що дає змогу досягти максимальної адекватності в перекладному тексті.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, фразеологічний оборот, лексичні, предикативні та компаративні фразеологізми, переклад.

В статье рассмотрены классификации перевода фразеологизмов, представлены в современном переводоведении, в частности В. Виноградовым, А. Федоровым, А. Куниным и др. Проанализированы виды фразеологизмов (лексические, предикативные и компаративные) и способы их перевода (эквивалентный перевод, калькирование, дословный перевод, описательный перевод и др.), что позволяет достичь максимальной адекватности в переводном тексте, перевод.

Ключевые слова: фразеологическая единица, фразеологический оборот, лексические, предикативные и компаративные фразеологизмы.

Classifications of translation phraseological units are considered in the article, presented in modern translation studies, in particular V. Vinogradov, A. Fedorov, A. Kulin and other is analyse the types of phraseological units (lexical, predicative and comparative) and methods of their translation (equivalent translation, counter-drawing, literal translation, descriptive translation of and other), that allows to attain maximal adequacy in the translated text.

Keywords: phraseological unit, phraseological turn, lexical, predicative and comparative phraseological units, translation.

Питання перекладу фразеологізмів дуже суттєві не лише для практики, але й для теорії перекладу. Автентичний переклад фразеологізмів викликає значні труднощі, оскільки їм властиві, звичайно, розмовне забарвлення, афористичність, образність, лаконізм. Відомо, що у фразеологічному вислові слово втрачає самостійність і перекладається лише в складі цього вислову, а також – і те, що в різних мовах одні й ті ж слова або схожі за змістом слова можуть мати різну сполучуваність, тобто в українській мові *зламати віру*, а в російській – *изменить веру*, *позов скласти* – *подать ко взысканию* та ін.

У канві художнього твору такі одиниці є надзвичайно важливими компонентами, адже вони мають особливе стилістичне навантаження: якнайповніше виражають «самобутність мови, її специфічний колорит», «вносять у художнє мовлення струмине свіжості, надають йому більшої колоритності й естетичної краси, посилюють його пізнавальну вартість, сприяють стилістичі, пружності опису» [6, с. 5].

Серед дослідників перекладу фразеологізмів можемо назвати В. Виноградова, А. Федорова, О. Куніна, В. Гака, О. Чередниченка, М. Алефіренка, Р. Зорівчак, Л. Авксентьева, О. Смирницького, Т. Дьоміну та ін.

Актуальність статті визначено посиленою увагою дослідників до проблеми перекладу фразеологічних одиниць, ідіом, загальною спрямованістю лінгвістичних досліджень на поглиблене вивчення фразеологічних одиниць.

Мета розвідки – проаналізувати види перекладу фразеологізмів для досягнення максимальної адекватності в перекладному тексті, засвідчені теоретичними доробками відомих учених.

У будь-якій мові фразеологія складається з усталених сполучень різноманітних структурних, семантичних і функціональних типів, які мають певні особливості, іноді такі, що значно відрізняються один від одного. Ступінь мовного абстрагування в різних типах фразеологізмів не є тотожною. Під ступенем мовної абстракції розуміють ступінь віддаленості від дійсності, що неминуче веде до ускладнення змістовної структури лінгвістичної одиниці, зокрема фразеологізму. З цього приводу М. Долгий зазначає, що фразеологізми відрізняються за своєю нерегулярністю, вони є начебто «неправильними» і часто є незрозумілими словосполученнями [5, с. 176].

За словами В. Козубай, серед чинників, які беруть участь у формуванні й розвитку фразеологізмів, провідна роль належить семантиці, тому що мовна абстракція найбільш яскраве втілення знаходить у семантичній трансформації – лінгвістичному процесі, який лежить в основі фразеологізації. Урахування особливостей різних форм семантичної трансформації та їх впливу на розвиток фразеології дуже важливе, особливо якщо мати на увазі, що рівень мовної абстракції – поняття, не стабільне в часі. Це пов'язане, головним чином, з активними лінгвістичними процесами, характерними для розвитку фразеологічних одиниць (виникнення нових значень, фразеологічна деривація, дефразеологізація, тощо). Ці процеси, викликаючи ті чи інші зміни в семантичній структурі фразеологічної одиниці, здатні одночасно змінити ступінь мовної абстракції цієї одиниці. Варто зазначити, що абстрагування значення фразеологізму не можна зіставляти, тим більше ототожнювати з мовним абстрагуванням, що є в основі самого процесу фразеологізації [7, с. 151].

Як зауважує В. Гак, фразеологізми, цитати, крилаті вислови, ремінісценції дуже часто використовують у різних стилях та жанрах і з різною метою. Так, наприклад, у політичних статтях найчастіше до таких висловів вдаються заради пафосу, частіше – іронії. У будь-якому разі, за словами дослідника, перекладач повинен розпізнати це явище в тексті й дати правильний переклад, тобто перекладач повинен в міру своїх можливостей знайти в мові перекладу найточніший відповідник [3, с. 27].

Перекладознавці часто вважають, що різні типи фразеологізмів (фразеологічні зрощення (ідіоми), фразеологічні єдності (метафоричні одиниці), фразеологічне поєднання і фразеологічні вислови) мають свої особливості перекладу. Так, Я. Рецкер вважає, що «переклад фразеологічної єдності повинен бути образним», а переклад фразеологічного зрощення «здійснюється переважно за допомогою цілісного перетворення» [11, с. 73].

Оскільки для досягнення максимальної адекватності під час перекладу фразеологізмів перекладач повинен вміти скористатися різними «видами перекладу». В. Виноградов пропонує виокремлювати такі види фразеологізмів та способи їх перекладу: лексичні, предикативні та компаративні.

І. Лексичні фразеологізми – це фразеологічні словосполучення, які семантично співвідносяться зі словами, понятійно аналогічні їм: *стреляний воробей*, *синий чулок*, *козел отпущения*, *смаковать удочки*, *раздуть кадило* та ін. Такі фразеологізми входять до словникового складу мови як аналогі різних частин мови, тобто відтворюються у мовленні як готові лексичні одиниці, еквівалентні різним частинам мови – іменникам, дієсловам, прикметникам, прислівникам та ін. Їх семантична неподільність полягає в тому, що за кожною такою одиницею закріплене узагальнено-цілісне значення. Саме

воно реалізується в мовленні, а не зміст окремих слів фразеологізму. У таких стійких словосполученнях є словесно виражена внутрішня форма, оскільки вони утворені від вільних словосполучень і структурно з ними збігаються. Внутрішня форма фразеологізму – це лексико-семантичний зміст вільного словосполучення, на основі метафоризації якого виник фразеологізм.

Варто зазначити, що в свідомості носія мови значення фразеологічних зворотів повинні закріплюватися така само, як і значення звичайних слів, оскільки внутрішня форма здатна лише на відносну, а не на точну підказку значення фразеологізму, а в окремих випадках взагалі не може його мотивувати, наприклад, *врізати дуба, під мухою, казанська сирота* та ін. Отже, у сучасній мові не кожна внутрішня форма є пояснювальною. Це важливо й для перекладу – у мовленні фразеологізми відтворюють своє значення, а не значення окремих слів, їх внутрішня форма нейтралізована. Носії мови сприймають саме значення фразеологізму і всі його контекстуальні відтінки. Подібне відбувається й зі словом у мовленні, адже ніхто в звичайному спілкуванні не задумується над внутрішньою формою слів *пароплав, чорнило, снігопад, завчасно* та ін. І ніхто навіть не вважає за потрібне в перекладі передати внутрішню форму слова. На цю форму можуть звернути увагу лише під час калькування – як словотвірний прийом, гру слів в науковому аналізі. У такому разі навряд чи можна передати образну й структурну адекватність того чи того фразеологізму при перекладі. Ця вимога, за В. Виноградовим, практично не виконується, а теоретично необґрунтована [2, с. 183]. Перекладач зобов'язаний шукати змістову, експресивну й функціонально-стилістичну відповідальність фразеологізму в оригіналі, а не шукати відтворення внутрішньої форми такої словесної одиниці.

Отже, перекладач повинен знати значення фразеологічної одиниці та його стилістичне маркування або визначити їх за словниками. Мова перекладу, за дослідженнями В. Виноградовим, пропонує чотири можливості передати зміст цієї одиниці [2, с. 183–185]:

1. У мові перекладу є фразеологізм, ідентичний фразеологізму в оригіналі, який має те ж значення, те ж стилістичне маркування й ту ж внутрішню форму. Такі фразеологізми обох мов можна вважати повними еквівалентами (відповідниками). У них високий ступінь адекватності лексико-граматичного складу, значення, образності й експресивно-стилістичного забарвлення. Однак варто зауважити, що повна еквівалентність – величина відносна і не є абсолютною. У таких еквівалентів може бути своя національна специфіка, свої відмінності в словопоєднанні, зокрема використання в стилістичних і стилістичних моментах.

2. У мові перекладу є еквівалентна фразеологічна одиниця з тим самим, що й в оригіналі, або з близьким значенням, подібними стилістичним забарвленням і внутрішньою формою. Такі одиниці вчений називає неповними еквівалентами (відповідниками).

3. У мові перекладу є стилістично еквівалентне фразеологічне словосполучення з таким самим або близьким значенням, але з іншою внутрішньою формою. Такі пари фразеологізмів є неповними (частковими) еквівалентами.

4. У мові перекладу є свої слова, які мають свої значення чи стилістичне забарвлення й своє формальне вираження – зазвичай фразеологічне словосполучення мови оригіналу перекладають одним словом з певним стилістичним маркуванням.

Отже, якщо внутрішня форма не є грою слів, тобто якщо немає жодного натяку на образ в основі фразеологізму, немає двозначності у сприйнятті такого звороту, то перекладач може не зберігати цей внутрішній образ, а потрібно лише передати, як зазначалося вище, змістову, емоційну, стильову й функціональну інформацію, властиву для фразеологізму у вихідній мові. Такій фразеологічній одиниці в перекладі може відповідати фразеологізм або слово, що мають еквівалентний обсяг інформації.

Дуже рідко фразеологізму у вихідному тексті відповідає повний фразеологічний еквівалент у перекладі. На думку В. Виноградова, це цілком природно, оскільки в самих словникових системах зіставлюваних мов таких еквівалентів не так вже й багато. Насамперед це ті фразеологізми, що належать до загального джерела, наприклад біблійного або міфологічного. Наявність повних еквівалентів також зумовлено й однаковими або подібними умовами життя та побуту народів, спільними культурно-історичними чинниками, психологічними процесами й однаковим мисленням. Усе це говорить про існування загальноєвропейського фонду однакових фразеологізмів з однаковою внутрішньою формою. Наприклад, фразеологізм *втратити голову* має такі ж фразеологізми й з таким самим значенням в іспанській, англійській, французькій, чеській та інших мовах [2, с. 186].

Фразеологізми також можна передати описово, з певним поясненням. Описовий переклад може й не завдати шкоди художній адекватності перекладу загалом, але часткових стилістичних втрат текст може зазнати.

Прийом калькування під час перекладу фразеологізмів, які можна замінити одним словом, за словами В. Виноградова, застосовують вкрай рідко, оскільки калька в перекладному тексті може здаватися чужим новоутворенням, яке потребуватиме додаткового пояснення. Калькування ефективне, якщо потрібно перекласти гру слів, складником якої є лексичний фразеологізм.

II. *Предикативні фразеологізми* – це, зазвичай, закінчені речення, які закріпилися в мові як стійкі формули: *шила в мешке не утаїш; краще синиця в руках, чем журавль в небо; на чужої стороні и орел – ворона; краще поздно, чем нікогда; вибирай жену не в хороводі, а в огороді*. Тут мова йде про прислів'я, приказки, примовки, афоризми й інші стійкі судження, у яких відображено трудовий, моральний і життєвий досвід народу, практична філософія і людська мудрість.

Відтворення предикативних усталених словосполучень, прислів'їв та приказок насправді становить особливу перекладацьку проблему. Прислів'я – це закріплені в мові усталені образні судження, які мають повчальний зміст, певну мораль й звуко-ритмічну будову. На відміну від фразеологічних одиниць, еквівалентних слову, прислів'я й приказки мають образний зміст, тобто їхня внутрішня форма зазвичай зберігає свою значимість. Носії мови не лише розуміють значення прислів'я й ситуації, у якій їх варто використовувати, але й сприймають образ, метафору, порівняння, які формують зміст метафори. Зрозуміло, що вихідні реалії, пов'язані з тим чи тим прислів'ям, забуваються, але двозначність прислів'їв зберігається, тобто їх пряме та переносне значення. Перекладачеві потрібно передати обидва ці компоненти: і зміст, метафоричність. Якщо прислів'я мови перекладу, за словами Н. Любимова, точно передає думку автора, але не пов'язане з побутом, історією та географією мови перекладу, а наслідування букви оригіналу не відобразило б самої суті оригіналу, то перекладачеві варто замінити прислів'я, властиве мові оригіналу, прислів'ям, властивим для мови перекладу, оскільки читач все одно крізь призму буквалізму зіставить з прислів'ям, яке використовують у його рідній мові [10, с. 96].

В. Виноградов зауважує, що під час перекладу таких фразеологізмів зазвичай використовують п'ять способів [2, с. 190–192]:

1. Переклад повним еквівалентним відповідником – у мові перекладу є прислів'я з таким самим значенням, функціями й стилістичним маркуванням, що й в мові оригіналу, тобто такі прислів'я повинні збігатися за всіма ознаками й в основі

своїй за образним значенням, іншими словами – метафора, що засвідчена в прислів'ї, повинна опиратися на ідентичні образи. Повні еквіваленти – це, зазвичай, так звані інтернаціональні прислів'я й крилаті вислови, які беруть початок з біблійних та міфологічних сюжетів.

2. Переклад частковим відповідником – прислів'я мови перекладу еквівалентне прислів'ю мови оригіналу за змістом, функціями й стилістичним забарвленням, але відрізняється своїм образним значенням.

3. Переклад за допомогою прийому калькування – звичайний спосіб калькування, який ми зазначали вище, однак калька тут не піддається особливий ритмічній та метафоричній організації. Прислів'я відтворюють майже дослівно, а сам контекст показує, що читач має справу з усталеним зворотом, відтвореним за оригіналом. Інколи навіть в самому авторському тексті є додаткові пояснення, яка вказує, що це фразеологізм: «про що й мовить прислів'я», «як зазвичай кажуть», «всім відомо, що». А далі перекладач вдається до калькування, оскільки образи в цих усталених висловах (якщо вони, звісно, не власне національні), на думку В. Виноградова, відтворюють мовою перекладу і вони цілком зрозумілі для носіїв мови перекладу [2, с. 191]. Однак якщо до складу таких усталених зворотів входять власні імена і реалії з колоритним національним забарвленням, але які не є екзотизмами для мови перекладу, то калькування таких висловів небажане, їх варто перекладати іншими відповідниками.

4. Переклад «псевдоприслів'ям» – у мові перекладу взагалі не має ні повного, ні часткового відповідника, і перекладач змушений задовольнятися тими відповідниками, які наявні в мові перекладу. У такому випадку перекладач «винаходить» прислів'я, відтворюючи без модифікацій або з деякими змінами образне значення оригінального прислів'я і, звісно, зберігаючи її зміст. У створенні такого «неправдивого прислів'я» використовують образні звуко-ритмічні засоби – словосполучення стилізується під прислів'я. У читача має скластися враження, що це прислів'я існує в мові перекладу або що це запозичене прислів'я, відтворене засобами рідної мови зі збереженням ознак прислів'я мови оригіналу. «Псевдоприслів'я» – це завжди результат творчого відтворення речення мови оригіналу.

5. Переказ фразеологізму – тобто описовий переклад. Відсутність необхідних відповідників у мові перекладу і неможливість дослівного калькування впливають на вибір цього способу перекладу, тому його зводять до тлумачення, пояснення прислів'я, яке в перекладному тексті практично перестав існувати як самостійна мовна одиниця і немов розчиняється в контексті. Під час такого перекладу неминучі стилістичні й інформаційні втрати. За словами В. Виноградова, на перший погляд може видатися, що описовий переклад є свідченням недостатньої працьовитості перекладача або його обмежених творчих здібностей, однак варто зазначити, що в перекладах М. Гоголя зазвичай прислів'я ніби змінюють свій стилістичний реєстр: в оригіналі це розмовні і навіть просторічні емоційно забарвлені звороти, а в перекладах їхній стилістичний потенціал дещо знижений, вони тяжіють до нейтрального, літературно-нормованого маркування [2, с. 191].

III. *Компаративні фразеологізми* – фразеологізми, які закріпилися в мові як стійкі порівняння: *хитрий як лиса, красний як рак, твердий як камінь, свіжий як огурчик, ходити як слон, поет як соловей, гнется як тростник, работаєт как волк* та ін. [2, с. 180–181]. При перекладі компаративних усталених словосполучень найчастіше застосовують два прийоми: 1) підбирають відповідний фразеологізм або 2) калькують зворот оригіналу. У такому разі передача їх іншомовними запозиченими фразеологічними еквівалентами веде зазвичай до втрати національного своєрідного звороту, хоча смислова, стилістична й функціональна адекватність зберігається. З іншого боку, калькування компаративного звороту, хоча це й парадоксально, також призводить до певного послаблення національного колориту, оскільки калька є вільним словосполученням, а не фразеологізмом, і сприймається як індивідуально-авторське порівняння [2, с. 193].

У мовленні, особливо художньому, фразеологізми можуть зазнавати так званого «розкладання», тобто деформації, видозміни з певною індивідуально-авторською метою. Це особливий стилістичний прийом, використовуваний для різних експресивно-емоційних, уточнювальних та оцінних функцій, для вираження іронії, гумору, сатири, створення урочистого та комічного мовлення. Свого часу ще Шарль Баллі зазначав, що порушення звичних форм мови побічно спонукає до експресивності лише тим, що робить мовлення різноманітним [1, с. 394]. Типи перетворення, за словами В. Виноградова, різноманітні, але будь-які видозміни зберігаються лише на тлі вихідної форми усталеного словосполучення. Способи перекладу таких видозмінених словосполучень – згадані вище повні й часткові відповідники (еквіваленти), калькування й переказ [2, с. 194–195].

В. Виноградов вказує на основні види «розкладання» фразеологізмів: 1) поява в складі фразеологізму додаткових лексичних компонентів; 2) заміна одного з компонентів на синонім, антонім або будь-яке інше слово з певною метою; 3) актуалізація, використання внутрішньої форми фразеологізму – можливі різні варіації: контекст укаже на значення вільного словосполучення, на основі якого утворений фразеологізм; у контексті наявна певна алюзія, будь-який натяк на наявність внутрішньої форми фразеологічного звороту; зміст усталеного звороту переказано з різноманітними модифікаціями, але зі збереження основних його компонентів; 4) опущення (еліпсис) деяких компонентів усталених зворотів – можливість оказіонального скорочення форми фразеологічних словосполучень зумовлено не стільки надмірністю семантичної інформації, скільки усталеністю фразеологізму, постійністю його компонентного складу, закріплених у свідомості носія мови. Редукція одного або декількох компонентів фразеологізму не порушує його сприйняття, ні його повної моделі, ні його значення. Поява скорочених форм усталених зворотів властива для розмовної мови. Зредукований фразеологізм відтворює особливості живої розмовної мови. Еліпсис створює додаткову експресію. Редукції можуть зазнавати й окремі лексичні компоненти і словосполучення, інколи залишаються лише ті одиниці усталеного звороту, які є ключовими. Скорочення компонентного складу фразеологізмів, як зазначалося вище, не видозмінює традиційно закріплених за ними значень, які й потрібно зберегти в перекладі, щоб відтворити стилістичну еквівалентність перекладного тексту. Формально точно відтворити еліпсис в перекладі, насправді, дуже складно, оскільки в мові перекладу немає певних відповідників, аналогічних повній формі скорочених фразеологізмів, тому дуже часто доводиться застосовувати описовий переклад, який зберігає зміст оригіналу, але збіднює його виразність та його експресію [2, с. 197–198].

А. Федоров виокремлює три види фразеологізмів, складних для перекладу: 1) переклад ідіом (фразеологічних зрощень), 2) переклад усталених метафоричних сполучень (фразеологічних єдностей), зокрема прислів'їв та приказок; 3) переклад змінних словосполучень та питання про різну сполучуваність у двох мовах. Щодо способів перекладів цих фразеологізмів, то А. Федоров у своїх теоретичних дослідженнях одностайний з поглядами В. Виноградова (див. [13, с. 181–191]). Так, зокрема А. Федоров пропонує три способи, якими можна передавати фразеологічні одиниці іншою мовою: 1) точний переклад, що зберігає загальний зміст і характер фразеологізму; 2) певні видозміни окремих складників словесної формули, що відображає творчу, а не буквальну передачу змісту; 3) використання прислів'їв та приказок, що є в мові перекладу; такий спосіб перекладу передає самобутній і яскравий колорит оригіналу і вимагає від перекладача глибоких знань фразеології рідної мови [12, с. 149–151].

О. Кунін дає таку класифікацію видів перекладу фразеологізмів: *фразеологічний еквівалент в перекладі та переклад безеквівалентної фразеології* [8, с. 4–20].

1) *Фразеологічний еквівалент в перекладі* може бути двох типів:

– постійний рівнозначний відповідник, який є єдиним перекладом і не залежить від контексту. Я. Рецкер цей вид перекладу назвав *еквівалентним* стосовно закономірних відповідників під час перекладу рідною мовою [11, с. 98], О. Кунін називати його *багатоеквівалентним*, зазначаючи, що відповідники можуть з'являтися лише внаслідок дослівного перекладу;

– однак можливі два або й більше еквіваленти оригінальної фразеологічної одиниці в мові перекладу, із яких перекладач для певного тексту повинен вибрати один з них, на його думку, найкращий, або будь-який, якщо вони рівнозначні. Такі еквіваленти можна назвати вибірковими.

Окрім цього, автор поділяє фразеологічні еквіваленти на повні й неповні. *Повні* еквіваленти – фразеологізми мови оригіналу й мови перекладу збігаються в значенні, за лексичним складом, образністю й стилістичними функціями та граматичною структурою. Таких фразеологізмів небагато – інтернаціональні, біблійні, міфологічні; серед них автор виокремлює порівняння, прислів'я, дієслівні словосполучення *Часткові* еквіваленти – лексичні, граматичні або лексико-граматичні розходження фразеологізмів з одним тим самим значенням та стилістичною функцією: а) часткові лексичні еквіваленти становлять дві групи (до першої належать фразеологізми, які збігаються за значенням, стилістичною функцією та близькі за образністю, граматична структура таких фразеологізмів може збігатися, а може й не збігатися; до другої групи – фразеологізми збігаються значенням, стилістичною функцією, але різняться образністю, граматична структура яких також може збігатися або не збігатися); б) часткові граматичні еквіваленти – еквіваленти, що збігаються значенням, стилістичною функцією та образністю, однак відрізняються кількістю лексем, граматичною формою цих лексем або порядком слів.

Цей тип перекладу О. Кунін пропонує перекладати *калькуванням* або *дослівним* за наявності повного або часткового еквівалента. За його словами, дослівний переклад особливо важливий тоді, коли потрібно зберегти образ, засвідчений у фразеологізмі мови оригіналу, оскільки заміна його іншим образом не дасть достатнього ефекту. Також дослівний переклад часто застосовують за наявності розширеної метафори, фразеологічних синонімів, гри слів, каламбурів [8, с. 8]. Калькування, за О. Кунінін, децю відрізняється від *буквалізму*. Калькування – виправданий дослівний переклад, а буквалізм – дослівний переклад, що змінює зміст перекладеного вислову або «по-рабськи» копіює конструкції чужої мови, і це спотворює мову перекладу, а отже, такий переклад вкрай небажаний. Однак гіпертрофія дослівного перекладу також може призвести до буквалізму [8, с. 9].

Існує ще один вид перекладу фразеологізмів, який у науці називають «*обертональним*». За Я. Рецкером, це «контекстуальні заміни» [цит. за: 8, с. 11]. «Обертональний» переклад – це свого роду оказіональний еквівалент, який використовують при перекладі фразеологізму лише для певного контексту. Особливість цього перекладу полягає в тому, що в іншому контексті аналогічний переклад може й не бути «обертональним», а повним або частковим. Знайти «обертональний» переклад, на відміну від використання готового еквівалента, на думку О. Куніна, – це творчий процес [8, с. 12].

Інколи фразеологізм мови оригіналу може мати декілька еквівалентів у мові перекладу, тому перекладачеві доводиться вибирати найкращий для певного контексту. Використання вибіркових еквівалентів дає змогу перекладачеві не лише вибрати оптимальний варіант, але й урізноманітнити свій переклад, якщо цей фразеологізм в оригіналі використано кілька разів.

II. *Переклад безеквівалентної фразеології* – фразеологічні одиниці не мають еквівалентів у мові перекладу. Це, насамперед, ті фразеологізми, що позначають реалії, які не існують у перекладній мові. Під час такого перекладу часто використовують калькування та описовий переклад. Калькування дає змогу донести до читача мови перекладу живий образ оригінального фразеологізму, що неможливо зробити при використанні вільного необразного словосполучення. Так, калькування часто використовують під час перекладу безеквівалентних прислів'їв. Описовий переклад, тобто переклад фразеологізму за допомогою вільного сполучення слів, особливо зручний під час перекладу термінологічних зворотів. Описові переклади для передачі образних висловів словники фіксують рідко, оскільки такий мимовільний переклад втрачає яскравість та колоритність, порівняно з оригінальним фразеологізмом, хоча точно й правильно передає його значення. Однак, під час перекладу будь-яких фразеологічних зворотів, на думку О. Куніна, не варто використовувати фразеологізми мови перекладу з національними реаліями [8, с. 19].

Як бачимо, класифікація О. Куніна, порівняно з класифікацією В. Виноградова, різниться лише структурно, а змістовно описує одні й ті явища.

О. Кунін пропонує ще одну класифікацію, у якій виокремлює такі види перекладу фразеологізмів: 1) *фразеологічний еквівалент* – наявний в мові оригіналу адекватний фразеологічний зворот, що збігається зі зворотом в мові перекладу за змістом і образністю; 2) *фразеологічний аналог* – стійке словосполучення, яке за значенням адекватне в мові оригіналу, але образність у мовах оригіналу та перекладу збігаються частково; 3) *описовий переклад* – переклад, який відтворює зміст фразеологізму мови оригіналу вільним словосполученням у мові перекладу (описовий переклад застосовують тоді, коли в мові відсутні еквіваленти та аналоги); 4) *антонімічний переклад* – переклад фразеологізму з негативним значенням за допомогою стверджувальної конструкції або навпаки в мові перекладу; 5) *калькування* – застосовують тоді, коли перекладач хоче наголосити на образності фразеологізму, або коли фразеологізм мови оригіналу неможливо перекласти за допомогою інших видів перекладу; 6) *комбінований переклад* – застосовують тоді, коли фразеологізм мови перекладу не передає того ж значення, що й фразеологізм мови оригіналу, у такому разі дають калькований переклад, а потім – описовий переклад і аналог мови перекладу для порівняння [9, с. 125–138]. Таку ж класифікацію застосовує у своїх дослідженнях і Т. Дьоміна (див. [4, с. 80]).

Отже, в перекладі, насамперед, потрібно зберегти значення фразеологізму, його емоційно-експресивне та функціонально-стилістичне наповнення.

Перекладач повинен намагатися перекласти фразеологізм фразеологізмом, оскільки саме так можна досягнути найбільшої рівнозначності у відтворенні фразеології оригіналу в перекладі. Однак інколи такий прийом неможливий: у мові перекладу може не бути рівноцінного фразеологізму або він є, але не підходить за своїми стилістичними особливостями. Саме в таких випадках застосовують переклад однослівним відповідником, описовим або калькуванням.

Так, наприклад, перекладач може зіткнутися з певними труднощами під час перекладу – національно-культурні відмінності між близькими за змістом фразеологічними одиницями в різних мовах. Найчастіше фразеологізми, що збігаються за змістом в мовах оригіналу та перекладу, мають різну емотивну функцію або стилістичну забарвленість. Вибір того чи того виду перекладу залежить від специфіки фразеологізмів, яку перекладач повинен розпізнати й зуміти передати їх значення, образність і виразність; він перед усім повинен зважати на точну відповідність загального змісту, емоційне та стилістичне забарвлення, природну відповідність культурологічного фону. Перекладачеві у таких випадках допоможуть ерудиція й загальнокультурна підготовка.

На нашу думку, для правильного й адекватного перекладу фразеологізмів потрібно володіти не лише чималим лексичним матеріалом, але й використовувати різні спеціалізовані словники, які фіксують багатий матеріал фразеологізмів у кожній мові. У разі якщо словник не даватиме еквівалента до того чи того фразеологізму, тоді перекладач обов'язково повинен звернутися до зазначених в наукових дослідженнях аспектів перекладу фразеологізмів й обрати найвдаліший, на його думку, спосіб перекладу для певного фразеологізму.

Література:

1. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка / Ш. Балли. – М. : Изд-во иностранной литературы, 1955. – 416 с.
2. Виноградов В. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы) / В. Виноградов. – М. : Изд-во ин-та общего среднего образования РАО, 2001. – 224 с.
3. Гак В. Теория и практика перевода : Французский язык / В. Гак, Б. Григорьев. – М. : Либроком, 2009. – 456 с.
4. Дёмина Т. Фразеология пословиц и поговорок / Т. Дёмина – М. : ГИС, 2001. – 135 с.
5. Долгих Н. Структурно-грамматические характеристики английских фразеологических единиц, содержащих анимальный образ / Н. Долгих // Язык и культура : культурологический подход к преподаванию языка и литературы. – К. : Дом Дмитрия Бураго, 2004. – Т. 2. – Вып. 7. – С. 189–201.
6. Зорівчак Р. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія / Р. Зорівчак. – Львів : Вища школа, 1983. – 175 с.
7. Козубай В. Взаємозв'язок між мовною абстракцією і семантичним перетворенням фразеологічної одиниці // Вісник Житомирського держ. ун-ту ім. І. Франка. – 2007. – № 32. – С. 151–153.
8. Кунин А. О переводе английских фразеологизмов в англо-русском фразеологическом словаре / А. Кунин // Тетради переводчика. – М. : Международные отношения, 1964. – № 2. – С. 3–20.
9. Кунин А. Курс фразеологии современного английского языка : учебное пособие для институтов и факультетов иностранных языков / А. Кунин. – 3-е изд. – Дубна : Феникс+, 2005. – 488 с.
10. Любимов Н. Перевод – искусство / Н. Любимов. – 2-е, изд., доп. – М. : Сов. Россия, 1982. – 132 с.
11. Рецкер Я. Теория перевода и переводческая практика / Я. Рецкер. – М. : Международные отношения, 1974. – 167 с.
12. Федоров А. Введение в теорию перевода : лингвистические проблемы / А. Федоров. – М. : Изд-во литературы на иностранных языках, 1958. – 376 с.
13. Федоров А. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы) : для институтов и факультетов иностр. языков. : учебное пособие / А. Федоров. – 5-е изд. – СПб. : Филол. ф-т СПбГУ; М. : ООО «Издательский Дом «ФИЛОЛОГИЯ ТРИ», 2002. – 416 с.